

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 11.051.039 у
Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса,
доктору юридичних наук,
професору, професору кафедри
цивільного права і процесу
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Беяневич Олені Анатоліївні

ВІДГУК

опонента на дисертацію

Кониченка Олега Миколайовича

**«Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань
органів державної влади»,**

**подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»)**

Актуальність обраної теми дослідження. Необхідність дерегуляції, забезпечення балансу публічних та приватних інтересів у сфері господарської діяльності потребують належного захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Незважаючи на те, що в Україні у значній кількості нормативно-правових актів містяться норми щодо захисту прав суб'єктів господарювання (Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» тощо), механізм такого захисту є недостатньо ефективним, певні норми мають декларативний характер, є правові колізії та прогалини.

Статистика розгляду касаційних скарг Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду вказує на домінування спорів, що виникають у податковій сфері та у сфері економіки та публічної фінансової

політики. Питома вага податкових спорів складає 49 відсотків в загальній кількості касаційних скарг. Спори у сфері економіки та публічної фінансової політики займають четверте місце. Зазначене вказує на проблематичність реалізації адміністративних процедур щодо суб'єктів господарювання, значну кількість порушень прав суб'єктів господарювання органами публічного управління.

Актуалізує обрану тематику дисертаційного дослідження також прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру», який повернутий Президентом України до Верховної Ради з зауваженнями саме щодо порядку оскарження рішень органів публічної влади. Створення низки органів захисту прав суб'єктів господарювання у структурі публічної влади (Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації, бізнес-омбудсмена) потребують конкретизації їх повноважень, удосконалення адміністративної форми захисту прав суб'єктів господарювання в цілому.

Викладене вказує, що тема дисертації «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади» є актуальною, має як теоретичну, так і практичну цінність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. На підставі проведеного дослідження автором вирішено наукове завдання щодо удосконалення захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади та підготовка пропозицій з удосконалення відповідних нормативно-правових актів.

Аналіз пропозицій та висновків запропонованої на розгляд дисертації дозволяє визнати їх достатню обґрунтованість та достовірний характер, наявність в отриманих результатах, предметі та завданнях роботи належного рівня наукової новизни.

Заслужовують на позитивну оцінку вперше виокремленні дисертантом чотири етапи розвитку законодавчої основи захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади, протягом

яких відбувалося поступове формування відповідного правового утворення міжгалузевого характеру (поєднує норми господарського, цивільного і адміністративного права), специфіка якого обумовлена правовим статусом порушника – суб'єкта владних повноважень (с. 68-91).

Заслужують на підтримку пропозиції автора щодо підґрунтя ефективного захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади - юридичних гарантій, як системи взаємопов'язаних елементів, що складається з універсальних формально визначених, фундаментальних правил та з спеціальних засобів та способів, які забезпечують захист, залежно від спрямованості поділяються на гарантії щодо: 1) дотримання загальних принципів господарювання; 2) забезпечення права власності та інших речових прав суб'єктів господарювання; 3) забезпечення податкових прав суб'єктів господарювання (прав і законних інтересів суб'єктів господарювання у податкових відносинах); 4) забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання у сфері економічної конкуренції тощо (с. 44-66).

Слід вказати на глибоке опрацювання автором ключових категорій за темою дослідження. Зокрема, автором удосконалено визначення поняття захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади з уточненням, що це специфічна процедура, юридично забезпеченої та гарантованої законом, що включає систему юридичних заходів, засобів, способів примусового характеру, в тому числі застосування до порушників заходів відповідальності, спрямованих на недопущення порушення або відновлення порушеного права суб'єкта господарювання у разі їх порушень та посягань з боку органів державної влади, що здійснюються самостійно суб'єктом господарювання або уповноваженими органами й іншими особами (с. 25-43). Уточнено підстави захисту прав суб'єктів господарювання: посяганням з боку органу державної влади є дії (бездіяльність) або рішення органу державної влади, які призводять до невизначеності правового становища суб'єкта господарювання через

перешкоди в належному здійсненні останнім свого права, та охоплює оспорування чи невизнання прав суб'єктів господарювання (с. 97-110). Автором конкретизовано співвідношення понять «посягання на права» зі «створення передумов / загрози для порушення» (с. 110-111).

Дістали подальший розвиток положення щодо значення захисту прав суб'єктів господарювання від порушень і посягань органів державної влади з конкретизацією, що він є частиною комплексного правового інституту захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, який ґрунтується на конституційних основах правопорядку у сфері господарювання і сприяє підтриманню правопорядку у відносинах між суб'єктами господарювання та органами державної влади (с. 39-44). Заслужують на підтримку пропозиції автора щодо співвідношення понять посадової особи і службової особи, а саме обґрунтування ширшого змісту поняття посадової особи, оскільки посадова особа завжди є службовою особою, що наділена організаційно-розпорядчими та/або адміністративно-господарськими функціями та представляє орган державної влади чи місцевого самоврядування (с. 116-118). Має теоретичну цінність запропонована автором класифікація суб'єктів захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади з доопрацюванням підстав її проведення (с. 141-143).

Низка пропозицій мають прикладний характер. Зокрема, автором запропоновано закріпити право суб'єктів господарювання здійснювати відео- та аудіофіксацію під час проведення заходів податкового контролю та обов'язок органів державного нагляду (контролю) здійснювати відео- та аудіофіксацію проведення контрольних заходів (с. 160-162). Заслужують на підтримку висновки автора щодо обрання суб'єктом господарювання способів захисту прав: можливість суб'єкта господарювання обрати конкретний спосіб захисту прав обмежена відповідною компетенцією органу, який порушив та/або здійснює захист прав суб'єкта господарювання згідно з принципом діяльності органів державної влади та їх посадових осіб

«дозволено лише те, що визначено законом» (с. 128-132, 168); конкретизації судового способу захисту «зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від них» (с. 136-137) та порядку звернення до Ради бізнес-омбудсмена (с. 163-166).

Дисертантом проаналізовано господарське законодавство України, законодавство у сфері захисту прав суб'єктів господарювання, спеціальну літературу за темою дослідження, судову практику (всього 266 найменувань використаних джерел). Цінністю роботи є проведений ґрунтовний аналіз правозастосовчої діяльності, судової практики, практики органів державної влади, практики ЄСПЛ. У роботі проведено порівняльно-правовий аналіз законодавства Естонської Республіки, Республіки Молдова, Німеччини.

Вирішенню поставлених завдань цілком сприяє виважена структура дисертаційної роботи, яка складається з зі вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків. Зі змісту дисертації вбачається, що її структура є логічною та прийнятною, що дозволило дисертанту розкрити основні положення теми дослідження. Загальний обсяг дисертації складає 215 сторінок, з них основного тексту - 175 сторінок. Робота містить також список використаних джерел та додатки.

Методологія дослідження відображає предметні особливості обраної тематики. Заслуговує на позитивну оцінку проведене дисертантом комплексне дослідження норм господарського законодавства, практики Верховного Суду, практики ЄСПЛ. Автором застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів дослідження: емпіричного пізнання, діалектичний, аналізу й синтезу, системного аналізу.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса в рамках теми: «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація №0118U003140). У межах вказаної теми дисертантом проведено дослідження стану та запропоновано напрями

удосконалення захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам та профілю спеціальності 081 – Право.

Сформульовані теоретичні висновки та пропозиції вирішують наукову задачу заповнення прогалини у науці господарського права щодо захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників для студентів та аспірантів юридичних закладів вищої освіти, науково-практичних коментарів до кодексів та інших нормативно-правових актів України.

Окремі висновки та пропозиції мають практичне значення, що підтверджується довідками про провадження (Довідка АО «Головань і партнери» від 08.10.2021 року; довідка Донецького окружного адміністративного суду від 04.10.2021 року; довідка ПрАТ «Бетономаш» від 07.10.2021 року № 07-01/1231). Розроблений автором законопроект «Про внесення змін до законодавчих актів щодо застосування відео- та аудіофіксації при проведенні контрольних заходів» може бути використаний у законотворчій діяльності.

Положення та висновки, отримані в дисертаційній роботі, що мають дискусійний характер, можуть скласти підґрунтя для подальших наукових досліджень проблем захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Зміст анотації відповідає основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотацію подано українською та англійською мовами. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження.

Анотація відповідає вимогам, передбаченим п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а також пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в чотирьох наукових статтях, з яких три статті у фахових наукових виданнях України, одна стаття в науковому періодичному виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та ЄС, а також чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Опубліковані статті повною мірою відображають результати дисертаційного дослідження.

Робота є оригінальною, самостійною, сформульовані висновки аргументовані та відповідають поставленій меті та завданням.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації.

Таким чином, у рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Кониченка О.М. «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади», слід вказати на спірність окремих висновків та пропозицій.

При визначенні підґрунтя ефективного захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади у вигляді

юридичних гарантій, автор визначає їх як систему взаємопов'язаних елементів, що складається з універсальних формально визначених, фундаментальних правил та з спеціальних засобів та способів, які забезпечують захист. Проте у подальшому при класифікації таких гарантій автор виокремлює у зобов'язальних відносинах тільки забезпечення податкових прав суб'єктів господарювання, залишаючи поза увагою достатньо розгалужену дозвільну систему у сфері господарювання. За сферами господарської діяльності автором також виокремлюється тільки сфера економічної конкуренції. Оскільки за визначенням автора гарантії є фундаментальними правилами та спеціальними засобами та способами, класифікація мала б більш дотичний до змісту характер у випадку формування автором більш універсальних підстав класифікації гарантій. Також дослідження мало б більш конкретний характер у випадку виокремлення автором спеціальних засобів та способів, зокрема «принципу мовчазної згоди» тощо. Є незрозумілим, чи відокремлює автор гарантії охорони та захисту прав суб'єктів господарювання. Як представляється, визначені автором гарантії мають більш регуляторний, охоронний, ніж захисний характер.

При уточненні підстав захисту прав суб'єктів господарювання автор зазначає, що такими підставами є посягання з боку органу державної влади, дії (бездіяльність) або рішення органу державної влади, які призводять до невизначеності правового становища суб'єкта господарювання через перешкоди в належному здійсненні останнім свого права, та охоплює оспорювання чи невизнання прав суб'єктів господарювання. Як представляється, визначення підстав захисту прав суб'єктів господарювання мало б більш повний характер у випадку врахування автором не тільки оспорювання, невизнання, але й порушення прав суб'єктів господарювання, та не тільки невизначеність правового становища суб'єкта господарювання через перешкоди в належному здійсненні останнім свого права, але й неможливість здійснення господарської діяльності як такої.

Серед ознак захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади автор зазначає:

- загальну підставу: неправомірне за змістом та/або за формою втручання у сферу організації і здійснення господарської діяльності;
- специфічну процедуру, що знаходить прояв у тому, що суб'єкти господарювання не мають цілковитої свободи у виборі способів, засобів та форм захисту.

Проте представляється сумнівним, що такі ознаки можна назвати характерними для захисту в цілому. Адже підставою захисту може бути не тільки неправомірне за змістом та/або за формою втручання у сферу організації і здійснення господарської діяльності, а, навпаки, бездіяльність органу державної влади (зокрема, ненадання певних дозвільних документів). Також, характеризуючи специфічну процедуру, автор зазначає про обмеженість у виборі форм захисту. Проте обрання юрисдикційної або неюрисдикційної форм захисту ніяким чином не обмежене щодо будь-яких порушень або посягань з боку органів державної влади. Досудове врегулювання спору передбачене як Господарським процесуальним кодексом, так і Кодексом адміністративного судочинства України. Можливість оскарження рішень органів публічної влади в адміністративному порядку передбачена низкою нормативно-правових актів: Податковим кодексом України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про ліцензування видів господарської діяльності» тощо.

Висловлені зауваження значною мірою зумовлені складністю обраного для наукового пошуку предмета дослідження і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, оскільки викликані не стільки вадами дисертації, скільки складністю відносин, які виникають та мають місце при захисті прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади. Значна кількість зауважень носить уточнюючий або дискусійний характер.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Кониченка О.М. «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади» є завершеною роботою, що виконана на високому науково-теоретичному рівні і містить наукові положення та науково обґрунтовані результати в галузі науки господарського права, які розв'язують важливе науково-прикладне завдання подолання теоретичних і практичних проблем, що мають місце у сфері захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Дисертація «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади» є першим комплексним дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261, в тому числі вимогам, передбачених пунктом 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а її автор Кониченко Олег Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

доцент кафедри адміністративного,
господарського права та
фінансово-економічної безпеки
ІНІ права СумДУ,
канд. юрид. наук, доцент

Л.Д. Руденко

